

En park til pryd, fryd og rekreasjon

Idéhistorien manifesterer seg i våre fysiske omgivelser

Byen med parkene

Oslo er en *grønn* metropol. Riktignok har våre makthavere gjennom de siste 50-60 år gjort sitt beste for å maltraktere den indre by. Spesielt har det vært om å gjøre å tette igjen områder som ellers kunne ha blitt grønne lunger, med sterile betongkonstruksjoner. Et rødt lys brenner for Vestbane-området, og Bjørvika er forlenget fortapt. Men alt ser ikke like grått ut. Rundt byen ligger fortsatt Marka med skoger og grønnkledte åser, og nærmere sentrum domineres villastrøkene av frodig vegetasjon. Ja endog langs enkelte av byens fornemste gater kan øyet møte rekker av høyreiste trær som bidrar til å gi bylandskapet den ultimate finish, tenk bare på kastanjene i Bygdøy allé (de som ennå står igjen...) eller lindetrærne i Kirkeveien.

Men det er fremfor alt *parkene* som gir hovedstadens indre by dens grønne karakter. Ikke er de store og ikke er de spesielt mange, men de er her. Alle har de sine særegne kvaliteter. Man kan undres på hvordan det har kunnet ha seg at vi har fått – og ikke minst fått *beholde* – disse parkene. Her er jo masse verdifull tomtegrunn som det nok må ha vært fristende for kommunen å avhende for å skaffe penger i en ofte slunken bykasse! Men åpenbart må Oslo – eller snarere Kristiania - i sin tid ha hatt fremsynte øvrigheter som har vært i stand til å tenke annerledes, som har forstått hvilken verdi det er for en by å holde seg med friområder og velpleide grøntarealer. Derfor kan vi den dag i dag glede oss over – og som en selvfølge ta for gitt - at byen vår rommer perler som Slottsparken, Tøyenparken, Torshovparken, St.Hanshaugen og Stensparken.

Samt den flotteste av dem alle: Frognerparken. Stedet med det rare i. For mange av oss, parken i våre hjerter.

På sporet av den tapte tid: Nostalgi og virkelighet

På veggen i et hjørne inne i Frogner apoteks ekspedisjonslokale henger et bilde av Jubileumsutstillingen i 1914. I bredt format ser vi hvordan Frognerparken så ut den gang for

100 år siden. Et vakkert skue – tenk om parken kunne ha vært slik idag! Slik som den så ut da verden var ny og fin, og byen vår het Kristiania!

Glem det. La minner være minner og drøm være drøm og intet mer. En slik tanke er ikke bare hypotetisk, men illusorisk. Vi skriver år 2014, og det er dagens virkelighet vi forholder oss til. Frognerparken – ikke slik den dengang var, men slik den nå engang er blitt, slik som vi selv – de generasjoner som lever idag - har opplevet den fra barnsben av, og slik som den fremstår i vår egen tid. Med de kulturverdier, miljø- og rekreasjonskvaliteter, samt de lyter og mangler eller andre ufullkommenheter som man måtte være opptatt av.

Parken hevdes å være Norges mest besøkte severdighet. La nå dét være som det vil. For oss som vanker der til daglig – og undertiden på nattestid – er den fremfor alt en del av den miljø- og identitetsbærende virkelighet, innbefattet vår fysiske kulturarv, som omgir oss. Mange av oss – parkens primærbrukere, for ikke å si ”stakeholdere” – har også *meninger*. Meninger om hvordan tingenes tilstand er, om hvordan de burde være og om hvordan vi frykter at de kan bli.

Slikt blir det debatter av. En langtrukken strid gjennom flere omganger utspilte seg på 1930-tallet, og pånytt i 1940-50-årene, da idrettsbevegelsens mektige bannerfører Rolf Hofmo stod fremst i kampen mot realiseringen av Gustav Vigelands prosjekt. Det var en ideologisk strid, med elementer av kulturkamp og klassekamp, hvor grunnleggende forskjellige visjoner stod steilt mot hverandre: På den ene side visjonen om en velfrisert skulpturpark, på den annen side visjonen om en idrettspark ”for levende mennesker”, hvor folket (og ikke minst arbeiderungdommen) kunne dyrke den kroppskultur som stod sentralt i de samfunnsomformende bestrebelse Hofmo fremfor noen personifiserte. Det lyktes Hofmo (sammen med sin nære allierte arkitekten Frode Rinnan) å få bygget Frognerbadet, men han måtte gi tapt med hensyn til planen for parken forøvrig.

Dén striden er en saga blott, og enkelte har ment at parken – slik som vi kjenner den idag – har gitt begge stridens parter rett. Idéhistorikeren Rune Slagstad fremholdt således i sin artikkel ”Kroppskulturens totalpark” i *Morgenbladet* 13. juni 2008 at det har funnet sted – ustyrt og uregulert – en forsoning mellom idrettsliv og kunst, langs linjer som idéhistorikeren omtaler som ”det sivile samfunns selvorganisering”. Det kan være noe i det. Den ideologiske kampen fra midten av forrige århundre har vi lagt bak oss, men enkelte av dens elementer og dimensjoner avspeiles også i dagens løpende offentlige ordskifte.

Forandre for å bevare – eller omvendt?

”Forandre for å bevare!” – så lyder det mest kjente av de slagord som konservatismens gudfar Edmund Burke (1729-1797) har fått æren for. Slagordet målbærer en problemstilling som går rett inn i kjernen av de mange debatter som fra tid til annen blusser opp blant godtfolk som har parken og dens kvaliteter – de eksisterende, de aktuelle eller de potensielle – på sinne. Et hovedskille i debatten synes å gå mellom dem som ønsker å bevare parken mest mulig uberørt, og dem som nok også vil bevare det meste, men som gjerne ser at det skjer en såkalt ”utvikling i pakt med tiden”.

En sentral aktør i denne debatten er foreningen ”Frognerparkens Venner”. Det er en forening som ved sin blotte eksistens fortjener honnør, for sitt fortjenstfulle engasjement til parkens beste, - uten at det derved skal være sagt at forfatteren av disse linjer i ett og alt deler alle de synspunkter som foreningens til enhver tid sittende ledelse eller talspersoner måtte målbære (jfr. senere avsnitt).

Som illustrasjon på de debatter som jevnlig utspiller seg, skal nevnes den polemikken som ble brettet ut i *Lokalavisen Frogners* leserbrevspalter i november/desember 2007. Her fikk man – i freske vendinger – beskrevet en trepartskonflikt mellom debattens ytterpunkter og en angivelig ”gylden middelvei”. Konfliktlinjene kunne for en utenforstående synes diffuse – iallfall på det saklige plan. Til gjengjeld trådte debattantenes personlige engasjement desto sterkere frem. Ved denne anledningen ble foreningen ”Frognerparkens Venner” tatt til inntekt for en farlig ”utvikling i pakt med tiden”, som åpenbart ikke falt i smak hos de mest bevaringsivrige på motsatt fløy. Omgitt av disse øyensynlig så mektige krefter fremstod talspersoner for et mellomstandpunkt, med et mantra formulert som ”respekt for Frognerparken i pakt med Gustav Vigelandts idé”.

Et annet eksempel er den krangelen som i april 2008 fant veien til *Lokalavisen Frogners* såvel som *Aftenpostens* spalter om hvem som skulle få æren for vedtaket om opprustning og utbygging av Frogner Stadion. Denne saken – som også hadde en partipolitisk konfliktdimensjon – endte med et vedtak hvor planen om et underjordisk parkeringsanlegg ble skrinlagt.

Slike debatter, hvor folk engasjerer seg i utformingen av sitt nærmiljø, er et av samfunnets fremste sunnhetsstegn. Uansett hvilket tema som til enhver tid måtte stå på makthavernes dagsorden, vil åpen offentlig debatt, tuftet på lokalt engasjement, være den beste garanti for at

de løsningene som velges, de beslutningene som tas og de tiltakene som iverksettes, faktisk er i pakt med almenhetens ønsker og behov. Det er når debatten forstummer at de skadelige og stundom uopprettelige grepene blir tatt.

Gustav Vigelands idé – og vigelandiseringen av parken

Det er med en viss forsiktighet at også undertegnede våger seg på banen, for å gi sitt besyv med i debatten om hvordan vi vil at parken skal være, - som et nasjonalt ikon såvel som et definerende element i lokalbefolkningens nærmiljø, estetisk/visuelt såvel som funksjonelt/bruksmessig. En viss forsiktighet, fordi vi i denne debatten må operere med én fast – og samtidig problematisk – variabel, nemlig Gustav Vigeland.

Kunstnerens navn trekkes stadig frem, og dét er ikke til å unngå. Hans ånd svever over vannene, eller rettere sagt: Er fysisk påtrengende tilstede, hugget i stein og støpt i bronse. Og derfor mener noen at vi også bør forholde oss til parken ”i pakt med Gustav Vigelands idé”.

Bevares, vi får være realistiske. Skulpturene hører hjemme her. Vigelandsanlegget er kommet for å bli. Vi får avfinne oss med at det har satt sitt umiskjennelige preg på parken vår. Men *må* vi absolutt rippe opp i historien om Gustav Vigelands idé, ennsi insistere på å virkeliggjøre hans idé til dens ytterste konsekvens, - om det så skal innebære en total ensretting av parkens fysiske utforming i pakt med kunstnerens ånd?

La heller utgangspunktet være *respekt for Frognerparken*.

Da må vi ta inn over oss sakens realia. For å si det nøkternt og prosaisk: Frognerparken er en grønn lunge praktisk beliggende i Oslo Vest, til glede og vederkvegelse for Rikshovedstadens innbyggere og skuelystne tilreisende. Her kan besteborgere promenere, kjærestepar sverme, russen rølpe, frisksportere jogge, småbarnsforeldre og hundeeiere lufte sine håpefulle mens turistene kan glo seg skakke på Gustav Vigelands sosialdarwinistiske skaperverk.

Men, når parken stadig oftere omtales som *Vigelandsparken* og dertil systematisk renses for visuelle elementer som ikke er av ren vigelandiansk herkomst, er det på tide å rope et varsko. Å stanse og snu denne utglidningen – å bekjempe den overhåndtagende vigelandiseringen av parken, burde være en flaggsak for ekte kulturvernere. Det er ille nok at Oslo Sporveier – eller ”Ruter” som de visstnok nå kaller seg – har satt navnet *Vigelandsparken* på holdeplassen rett utenfor hovedinngangen til parken. Enda verre er det at foreningen

”Frognerparkens Venner” i stt eget medlemsblad rett som det er snubler i terminologien og omtaler parken som Vigelandsparken.

Vel, mer enn *snubler* – her er det snarere tale om et bevisst programmatisk valg: I en artikkel i Frognerparkens Venners medlemsblad, med den oppklarende overskriften "Vigelandsparken og Frognerparken – hva er hva?", kunne tidligere sjefskonservator i Vigeland-muséet Tone Wikborg fortelle hvordan det egentlig forholder seg: Her ble den troskyldige leser presentert for en kartskisse som, med all den autoritet som et slikt dokument kunne målbære, viste at Frognerparken var, om ikke fullstendig utradert, så iallfall redusert til en snau åttendedel av sitt opprinnelige areal. Alt parkareal forøvrig var her benevnt Vigelandsparken.

Se, der fikk vi den, vi almuespersoner som i over et halvt århundre hadde innbilt oss at det var i Frognerparken vi hadde vanket, lekt, boltret oss og flanert.

Angivelig skal det ligge en distinksjon her. Navnet Vigelandsparken er, hevdes det, det området som strekker seg fra Hovedporten over Broen og til Monolitten og Livshjulet, mens Frognerparken er resten av området. Trolig litt for subtilt for de fleste av oss - for ikke å snakke om uforvarende turister. Og hvor skulle man da eventuelt stedfeste de frittstående skulpturene i andre deler av parken, - f.eks. ”Slekten” i nordenden og ”Triangelet” helt sydligst? (Disse inngår saktens også i det vigelandske helhetskonsept...).

Det er et talende tegn i tiden at en av nabolagets fotballklubber, som jevnlig trener i parken, har tatt navnet *Vigeland*. Her ser vi et resultat av en merkevarebygging som har foregått over lang tid og på bred front.

Frognerparken en saga blott, oppslukt og erstattet av Vigelandsparken? Et skremmende perspektiv.

Spøk til side: Slik behøver det selvsagt ikke å gå. Det er lov å følge *Fjellvettregel nr.8*, som sier ”Vend i tide – det er ingen skam å snu”. Det er prisverdig at Byantikvaren ønsker at Frognerparken skal fremstå i mest mulig original stand og bevares slik for kommende generasjoner, - selv om det ikke er umiddelbart klart *hvilken* originale stand man har i tankene (åpenbart ikke 1921-utgaven). Og i likhet med enkelte av de mest bevaringsivrige debattantene setter også forfatteren av disse linjer stor pris på det som er gjort de siste årene for å gjenskape parkens ”opprinnelige preg”. Jeg tenker da vel å merke *ikke* på grusleggingen av gangveiene, som fremstår som et veritabelt feilgrep. Ikke bare er grusdekket til hinder for

barnevogner og rullestolbrukere, men grusen blir til gjørme som ved regnvær flyter på brede fronter ut over gressteppet og ser riktig så ufyselig ut.

Tilbake til fremtiden

Gustav Vigelands idé blir adekvat ivaretatt av Vigelandsanlegget, slik som det nå engang fremstår, og slik som det nå engang har lagt beslag på store deler av parken vår. Dét får vi forsone oss med, men la nok være nok. Skulle bevaringsbestrebelsene føre til at parken i større grad får preg av å være et ”utendørs museum”, så er dét neppe det verste som kunne skje. La oss gjerne debattere problemstillinger som ”utvikling av parken i pakt med tiden” kontra gjenskaping av parkens opprinnelige preg og bevaring i original stand for kommende generasjoner. Men la en slik debatt ikke minst omfatte hvilke tiltak som må settes inn for å motvirke det ubønhørlige forfall som utgjør en permanent trusel mot parkens kvaliteter.

Det er dette som er dagens – og fremtidens – hovedutfordring. Dagens situasjon er preget av et par utviklingstrekk som var mindre synlige dengang Rolf Hofmo søkte å virkeliggjøre sitt alternative park-konsept:

- Turistifiseringen, - hvordan parkens hovedakse fra sydøst til nordvest er blitt landets travleste turistløype.
- Hvordan resten av parken er blitt inntatt av folkelige rekreasjonsaktiviteter – vel å merke ikke av den type fysisk fostring (”ballspill og lek”) som Hofmo så for seg, men mer preget av den type forsøplende adferd som *engangsgrillen* er en særlig iøynefallende eksponent for.

Dagens problemstilling er derfor ikke det elitært formale prydpark-konsept versus de brede massers ”leik- og idretts”-park, men de utfordringer med hensyn til vedlikehold og skjøtsel som bruksbelastning og slitasjeskader medfører.

Dette er en oppgave som ikke vil kunne løses en gang for alle, men som vil kreve vedvarende innsats – på det jevnt rutinemessige plan såvel som med hensyn til ekstraordinære tiltak når behov for slike periodemessig måtte melde seg. Kommunen kan gjøre mye i så måte – alt fra påpasselig utskifting av defekte lyspærer til rask utbedring av ødelagte installasjoner (gjerder, rekkverk, lyktestolper og lysarmaturer, benker, trapper, murverk, skulpturer m.v.), det være seg naturskapte ødeleggelse eller slike som skyldes menneskelig skadeverk. Men i så

henseende har ikke minst publikum - brukerne av parken – et betydelig ansvar. Mye ville f.eks. være vunnet hvis man kunne få slutt på den omfattende forsøplingen med engangsgriller, pappkrus, tomflasker og glasskår, ølbokser og allskens emballasje- og matrester som gjør at store deler av parken på sommerstid fremstår som en svinesti. Parken utsettes nå jevnlig for så store belastninger at drastiske åtgjerder snart vil være på sin plass.

Ahmadiyya – Et eksempel til etterfølgelse

Det er ikke bare om sommeren at parken er utsatt for herping og tilgrising. Hvis du beveger deg inn i parken en tidlig morgentime 1. januar, vil du vasse i store mengder søppel med betydelig innslag av udetonerte missiler (blindgjengere), nyttårsrakett-emballasje og tomme champagneflasker. Du vil merke hvordan det svir i nese og øyne av en eim av kruttrøyk, som henger igjen etter nattens detonasjoner av alt det sprengstoffet som mange mener må til for å markere at kalenderbladet vendes og et nytt tall tas i bruk.

Men du vil også oppleve noe annet: Store flokker med gutter og unge menn, utstyrt med sorte søppelposer. Grundig og målbevisst gjennomtråler de parken og fjerner uhumskheten. Det er den pakistanske *Ahmadiyya*-menigheten, som tidligere (frem til 2012) hadde tilholdssted i Frognerveien rett nedenfor parken, som er på ferde. På eget initiativ, frivillig og uten vederlag eller takkens ord rydder de opp i etniske nordmenns etterlatenskaper, som de samler opp og kjører bort med lastebiler innleid for anledningen. Dette gjør de hvert år.

Vi har alle hørt om den norske dugnadsånden. Når det gjelder Frognerparken, har vi kan hende likevel noe å lære av disse våre såkalte nye landsmenn. Måtte deres innsats stå som et lysende eksempel til etterfølgelse!

Frognerparken er unik. Som en grønn oase og et kjærkomment pustehull er den akkurat det motstykket til Tigerstadens asfalt- og betongjungel som vi travle storbymennesker behøver. La oss ta vare på parken vår! Og for avslutningsvis å vende tilbake til våre innledningsvise betraktninger: La ledetråden være *respekt for Frognerparken* – med Vigelandsanlegget og det hele, men forøvrig uavhengig av Vigelands idé.